

व्यसन

माझा एक खूप जवळचा मित्र होता. अतिशय उत्कृष्ट असा खेळाडू. तो ऐनभरात असताना त्याचा खेळ पाहणे हा एक आगळाच आनंद होता. आपल्या कर्तबगारीने त्याने त्या खेळात अतिशय उच्च स्थान पटकावून दाखविले, पण मग दुदैवाचा फेरा सुरू झाला. त्याला दारूचे व्यसन लागले. तो त्या व्यसनाच्या इतका आहारी गेला, की एखादा तारा ऐनभरात निखळून पडावा तसे झाले. उत्तम असलेली शरीरप्रकृती पार ढासळून गेली आणि कॅन्सरसारख्या दुर्धर रोगाने त्याला पछाडले. त्याने चाळिशीचीही मजल गाठली नाही; त्यापूर्वीच तो गेला. त्याचे अकाली निधन हा भारताच्या क्रीडा क्षेत्राला बसलेला मोठा धक्का होता.

अशी अनेक उदाहरणे मला माहीत आहेत. तुमच्याही पाहण्यात असतील. उंच इमारतीतही लिफ्ट आपल्याला अगदी सहज खाली आणते. खाली येत आहोत याचा पत्ताही न लागता आपण जमिनीवर येऊन पोहोचतो. तसेच व्यसनाचेसुद्धा आहे. आपण खाली गोल गर्तेत पडत आहोत याचे भानच राहत नाही. आपला दर्जा घसरला आहे, जे आपण पूर्वी होतो ते आता राहिलेलो नाही, हे मान्यच होत नाही आणि असा अहंकार असतो, की मी हवे तेव्हा हे व्यसन सोडू शकेन. मग अधःपाताला सीमाच राहत नाही.

मुळात सवयीच आपल्याला गुलाम बनविण्याचा प्रयत्न करीत असतात. त्यातून एखादी सवय ही व्यसन झाली, की आपल्याला नुसत्या जन्मठेपेचीच नव्हे, तर साखळदंड, दंडा-बेडीची शिक्षा होते. पक्के जखडले जातो आपण. सवयीपासून सुटका करायलाच केवढा आटापिटा करावा लागतो. मग व्यसनातून मुक्त व्हायला तर आयुष्यच त्यासाठी वेचावे लागते. आपले ज्ञान, कला-कौशल्ये ही सारी मातीमोलाची ठरतात.

हिरण्य म्हणजे सोने हे सत्याला झाकून टाकते; तर व्यसन हे माणसाला सत्यापासून शक्य तितके दूर नेत राहते. काल्पनिक सुखाच्या आभासामध्येच जगायची सवय लागून जाते. सत्याकडे, प्रकाशाकडे पाहण्याचा धीरच होत नाही. आपल्या आतच सतत राहणाऱ्या त्या आनंदमयाचा बळकट आधार सोडून बाहेर आधार शोधण्याचा प्रयत्न म्हणजे व्यसन. हा प्रयत्न आपला समतोल कसा राखणार ?

आपला मार्ग चुकला आहे, आपण भलतीकडेच येऊन पोहोचलो आहोत. परत पहिल्या स्थानावर येण्यासाठीच खूप वेळ आणि शक्ती खर्च करावी लागणार आहे, अशी जाणीव झाली, तर व्यसनमुक्ती फार दूर नाही. खोल गर्तेतूनसुद्धा वर येऊन परत आयुष्यात काही करून दाखवू शकलेली माणसेही मला माहित आहेत. जागतिक अजिंक्यपद मिळविण्याइतकीच कठीण कामगिरी त्यांनी करून दाखविलेली असल्याने मला तितकाच आदर त्यांच्याबद्दल वाटतो.

असा प्रयत्न करणारे कोणी तुमच्या पाहण्यात असले, तर त्यांना आदर, सहानुभूती आणि प्रेम यांची गरज आहे हे ध्यानात असू द्या. समाजासाठी फार मोठी गोष्ट घडेल तुमच्या हातून !

-भीष्मराज बाम
('मना सज्जना' या पुस्तकातून)